

منبع مرحله مقدماتی
دومین دوره مسابقات جام معرفت

جزوه حکمت ۱ تا ۱۱۰ نهج البلاغه

معاونت فرهنگ دینی و سازمانی
اداره توسعه و تعمیق بصیرت دینی و انقلابی
خرداد ۱۳۹۸

۱۱۰ حکمت نخست نهج البلاغه با استفاده از ترجمه آقای انصاریان

۱. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنِ اللَّبُونِ لَا ظَهْرٌ فَيُرْكَبَ وَلَا ضَرْعٌ فَيُحْلَبَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: در فتنه همچون بیچه شتر باش، او را نه پشتی است که سوارش شوند، و نه پستانی که شیرش را بدوشند.

۲. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: أَرْزَىٰ بِنَفْسِهِ مَنِ اسْتَشَعَرَ الطَّمَعِ وَ رَضِيَ بِالذُّلِّ مَنْ كَشَفَ عَنْ ضُرِّهِ وَ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ مَنْ أَمَرَ عَلَيْهَا لِسَانَهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن که طمع را شعار خود نمود نفسش را خوار ساخت، و کسی که سختی خود را فاش کرد راضی به پستی خود شده است، و آدمی که زبانش را فرمانده خود قرار داد خودش را بی مقدار کرده است.

۳. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْبُخْلُ عَارٌ وَ الْجُبْنُ مَنْقَصَةٌ وَ الْفَقْرُ يُخْرِسُ الْفَطِنَ عَنْ [حَاجَتِهِ] حُجَّتِهِ وَ الْمُقِلُّ غَرِيبٌ فِي بَلَدَتِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: بخل ننگ است، و ترس نقصان، تنگدستی زیرک را از برهانش لال کند، انسان تهیدست در دیارش غریب است.

۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْعَجْزُ أَفَةٌ وَ الصَّبْرُ شَجَاعَةٌ وَ الزُّهْدُ ثَرْوَةٌ وَ الْوَرَعُ جَنَّةٌ وَ نِعْمَ الْقَرِينُ [الرِّضَا] الرِّضَىٰ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ناتوانی آفت، پایداری شجاعت، زهد در دنیا ثروت، و پاکدامنی سپر از بلاست و رضا به قضا همنشین نیکویی است.

۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْعِلْمُ وَرِثَةٌ كَرِيمَةٌ وَ الْأَدَابُ حُلٌّ مُجَدَّدَةٌ وَ الْفِكْرُ مِرَاءٌ صَافِيَةٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: دانش میراثی گرانبها و آداب پسندیده زیورهای تازه و اندیشه آینه‌ای صاف است.

۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: [وَأ] صَدْرُ الْعَاقِلِ صُنْدُوقٌ سِرٌّ وَ الْبَشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ وَ الْإِخْتِمَالُ قَبْرُ الْعِيُوبِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: سینه عاقل مخزن راز اوست، گشاده رویی دام محبت، و تحمل آزار دیگران پوشاننده عیوب انسان است .

۷. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: وَ الصَّدَقَةُ دَوَاءٌ مُنْجِحٌ وَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ فِي عَاجِلِهِمْ نُصَبُ أَعْيُنِهِمْ فِي [أَجَلِهِمْ] أَجَالِهِمْ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: صدقه دارویی است سودمند، و کردار بندگان در این جهان پیش روی چشم آنان در جهان دیگر است.

۸. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: اعْجَبُوا لِهَذَا الْإِنْسَانِ يَنْظُرُ بِشَحْمٍ وَ يَتَكَلَّمُ بِلَحْمٍ وَ يَسْمَعُ بِعَظْمٍ وَ يَتَنَفَّسُ مِنْ خَرْمٍ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از این انسان شگفت زده شوید که با پیهی می بیند، با گوشتی می گوید، با استخوانی می شنود، و از حفره ای تنفس می کند.

۹. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: إِذَا أَقْبَلْتَ الدُّنْيَا عَلَى أَقْوَمِ أَعَارِثِهِمْ مَحَاسِنَ غَيْرِهِمْ وَ إِذَا أَدْبَرْتَ عَنْهُمْ سَلَبَتْهُمْ مَحَاسِنَ أَنْفُسِهِمْ [أَحَدٍ أَعَارِثُهُ مَحَاسِنَ غَيْرِهِ وَ إِذَا أَدْبَرْتَ عَنْهُ سَلَبَتْهُ مَحَاسِنَ نَفْسِهِ] امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: چون دنیا به ملتی روی کند خوبیهای دیگران را به آنان عاریت دهد، و چون پشت کند خوبیهایشان را از آنان سلب نماید.

۱۰. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: خَالِطُوا النَّاسَ مُخَالَطَةً إِنْ مِتُّمْ مَعَهَا بَكُوا عَلَيْكُمْ وَ إِنْ عِشْتُمْ حَنُوا إِلَيْكُمْ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: با مردم آنچنان معاشرت کنید که چون از دنیا رفتید بر شما بگریند، و اگر زنده ماندید به شما میل نمایند.

۱۱. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: إِذَا قَدَرْتَ عَلَى عَدُوِّكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: وقتی بر دشمن غلبه کردی، گذشت از او را شکرانه پیروزی بر وی قرار ده.

۱۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ ظَفَرَ بِهِ مِنْهُمْ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ضعیف‌ترین مردم کسی است که از یافتن دوستان ناتوان است، و ناتوان‌تر از او کسی است که دوستان به دست آورده را از دست بدهد.

۱۳. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النِّعَمِ فَلَا تُنْفَرُوا أَقْصَاهَا بِقَلَّةِ الشُّكْرِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زمانی که مقدمات نعمتها به شما رسید، نهایت آن را با کمی شکر از خود مرانید.

۱۴. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ ضَيَّعَهُ الْأَقْرَبُ أُتِيحَ لَهُ الْأَبْعَدُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن را که نزدیک از میان ببرد، یاری بیگانه بسیار دور را دریابد (کنایه از اینکه اگر کسی توسط خودی‌ها و مسلمانان ضربه بخورد حتما توسط دیگران به کار گرفته شود).

۱۵. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَا كُلُّ مَفْتُونٍ يُعَاتَبُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: اینگونه نیست که هر گرفتاری سرزنش شود.

۱۶. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: تَذِلُّ الْأُمُورُ لِلْمَقَادِيرِ حَتَّى يَكُونَ الْحَتْفُ فِي التَّدْبِيرِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: امور رام مقدرات است، تا بدان جا که گاهی مرگ آدمی به تدبیر خود اوست.

۱۷. وَ سُئِلَ (ع) عَنْ قَوْلِ الرَّسُولِ (ص) غَيَّرُوا الشَّيْبَ وَ لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ فَقَالَ (ع): إِنَّمَا قَالَ (ص) ذَلِكَ وَ الدِّينُ قُلٌّ فَأَمَّا الْآنَ وَ قَدْ اتَّسَعَ نِطَاقُهُ وَ ضَرَبَ بِجِرَانِهِ فَاْمُرُوْا وَ مَا اخْتَارَ

از امیرمومنان(ع) درباره مفهوم کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که فرموده بودند: «موی سپید را تغییر دهید و خود را شبیه یهود ننمایید» پرسیدند، آن حضرت فرمود: پیامبر این سخن را وقتی فرمود که شمار اهل دین اندک بود، اما امروز که سفره اسلام گسترده شده، و استوار و پابرجا گشته، هرگونه که مایل هستید عمل کنید.

۱۸. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: فِي الَّذِينَ اغْتَزَلُوا الْقِتَالَ مَعَهُ خَذَلُوا الْحَقَّ وَ لَمْ يَنْصُرُوا الْبَاطِلَ

امیرمومنان علی علیه السلام در باره کسانی که از جهاد در کنار او دوری جستند فرمود: حق را فرو گذاشتند، و به یاری باطل بر نخاستند.

۱۹. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ جَرَى فِي عِنَانِ أَمَلِهِ عَثَرَ بِأَجَلِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن که در پی آرزویش بشتابد به اجل و مرگ خویش دست می یابد.

۲۰. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: أَقْبِلُوا ذَوِي الْمُرُوءَاتِ عَثْرَاتِهِمْ فَمَا يَعْتُرُ مِنْهُمْ عَاثِرٌ إِلَّا وَ [يَدُهُ بِيَدِ اللَّهِ] يَدُ اللَّهِ بِيَدِهِ يَرْفَعُهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از اشتباهات کسانی که جوانمرد هستند درگذرید؛ زیرا کسی از آنها نیست که بلغزد مگر اینکه خداوند دستش را می گیرد و او را بلندمرتبه می سازد.

۲۱. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: قُرْنَتِ الْهَيْبَةُ بِالْخَيْبَةِ وَ الْحَيَاءُ بِالْحِرْمَانِ وَ الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ فَانْتَهَزُوا فُرْصَ الْخَيْرِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: همواره ترس قرین یأس است، و کم رویی همراه با محرومیت. فرصت ها به مانند ابرها می گذرند، پس فرصت های نیک را غنیمت بشمارید.

۲۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: لَنَا حَقٌّ فَإِنْ أُعْطِينَاهُ وَ إِلَّا رَكِبْنَا أُعْجَازَ الْإِبِلِ وَ إِنْ طَالَ الشَّرَى

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ما را حقی است اگر به ما داده شود (چه بهتر)، والا بر پشت شتران سوار می شویم هر چند این سفر در شب طولانی شود

۲۳. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ أُنْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ [حَسْبُهُ] نَسْبُهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن کس که اعمالش را به کندی انجام می دهد، نَسَبَش نمی تواند به او سرعت در عمل بدهد.

۲۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مِنْ كَفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِيسُ عَنِ الْمَكْرُوبِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از کفاره‌های گناهان بزرگ به داد دادخواه رسیدن، و اندوه اندوهگین را برطرف کردن است.

۲۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: يَا ابْنَ آدَمَ إِذَا رَأَيْتَ رَبَّكَ سُبْحَانَهُ يُتَابِعُ عَلَيْكَ نِعْمَهُ وَ أَنْتَ تَعْصِيهِ فَاحْذَرُهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ای پسر آدم، چون ببینی خداوند سبحان نعمت‌هایش را پی در پی به سوی تو می‌فرستد در حالی که او را نافرمانی می‌کنی از آن نعمتها برحذر باش.

۲۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مَا أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئاً إِلَّا ظَهَرَ فِي فَلَطَاتِ لِسَانِهِ وَ صَفَحَاتِ وَجْهِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: کسی چیزی را در درونش پنهان نمی‌کند مگر اینکه از سخنان بی‌تأملش و از صفحات چهره اش آشکار می‌گردد.

۲۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: امشِ بِدَائِكَ مَا مَشَى بِكَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: با بیماریت راه بیا تا جایی که با تو راه می‌آید.

۲۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: أَفْضَلُ الزُّهْدِ إِخْفَاءُ الزُّهْدِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: برترین زهد نهان داشتن زهد است.

۲۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِذَا كُنْتَ فِي إِدْبَارٍ وَ الْمَوْتُ فِي إِقْبَالٍ فَمَا أَسْرَعَ الْمُلتَقَى

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زمانی که تو در پشت سر هستی و مقابل تو مرگ است چه زود به مرگ خواهی رسید.

۳۰. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْحَذَرُ الْحَذَرُ فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَتَرَ حَتَّى كَانَهُ قَدْ غَفَرَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: برحذر باش، برحذر باش، به خدا قسم هر آینه بر گناه پرده پوشیده، تا جایی که گویا آمرزیده است.

۳۱. وَ سئِلَ (ع) عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ الْجِهَادِ وَ الصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شَعَبٍ عَلَى الشُّوقِ وَ الشَّفَقِ وَ الزُّهْدِ وَ التَّرَقُّبِ فَمَنْ اشْتَقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَلَا عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ مَنْ أَشْفَقَ مِنَ النَّارِ اجْتَنَبَ الْمُحَرَّمَاتِ وَ مَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيَا اسْتَهَانَ بِالْمُصِيبَاتِ وَ مَنْ ارْتَقَبَ الْمَوْتَ سَارَعَ [فِي] إِلَى الْخَيْرَاتِ وَ الْيَقِينُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شَعَبٍ عَلَى تَبَصُّرِ الْفِطْنَةِ وَ تَأْوُلِ الْحِكْمَةِ وَ مَوْعِظَةِ الْعِبْرَةِ وَ سُنَّةِ الْأَوَّلِينَ فَمَنْ تَبَصَّرَ فِي الْفِطْنَةِ تَبَيَّنَتْ لَهُ الْحِكْمَةُ وَ مَنْ تَبَيَّنَتْ لَهُ الْحِكْمَةُ عَرَفَ الْعِبْرَةَ وَ مَنْ عَرَفَ الْعِبْرَةَ فَكَأَنَّمَا كَانَ فِي الْأَوَّلِينَ وَ الْعَدْلُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شَعَبٍ عَلَى غَايِصِ الْفَهْمِ وَ غَوْرِ الْعِلْمِ وَ زُهْرَةِ الْحُكْمِ وَ رَسَاخَةِ الْجِلْمِ فَمَنْ فَهَمَ عِلِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ وَ مَنْ عِلِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ صَدَرَ عَنْ شَرَائِعِ [الْجِلْمِ] الْحُكْمِ وَ مَنْ حَلِمَ لَمْ يُفْرِطْ فِي أَمْرِهِ وَ غَاشَ فِي النَّاسِ حَمِيداً وَ الْجِهَادُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شَعَبٍ عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الصَّدَقِ فِي الْمَوَاطِنِ وَ شَنَانِ الْفَاسِقِينَ فَمَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظُهُورَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَرْعَمَ أَنْوْفَ [الْمُنَافِقِينَ] الْكَافِرِينَ وَ مَنْ صَدَقَ فِي الْمَوَاطِنِ قَضَى مَا عَلَيْهِ وَ مَنْ شَنِى الْفَاسِقِينَ وَ غَضِبَ لِلَّهِ غَضِبَ اللَّهُ لَهُ وَ أَرْضَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - وَ الْكُفْرُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمٍ عَلَى التَّعَمُّقِ وَ التَّنَازُعِ وَ الزَّيْغِ وَ الشَّقَاقِ فَمَنْ تَعَمَّقَ لَمْ يُنِبْ إِلَى الْحَقِّ وَ مَنْ كَثَرَ نِزَاعُهُ بِالْجَهْلِ دَامَ عَمَاهُ عَنِ الْحَقِّ - ١٤٣ وَ مَنْ زَاغَ سَاءَتْ عِنْدَهُ الْحَسَنَةُ وَ حَسُنَتْ عِنْدَهُ السَّيِّئَةُ وَ سَكِرَ سَكْرَ الضَّلَالَةِ وَ مَنْ شَاقَّ وَ عَرَّتْ عَلَيْهِ طَرْقُهُ وَ أَعْضَلَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ وَ ضَاقَ عَلَيْهِ مَخْرَجُهُ وَ الشُّكُّ عَلَى أَرْبَعٍ شَعَبٍ عَلَى التَّمَارِي وَ الْهَوْلِ وَ التَّرَدُّدِ وَ الْإِسْتِسْلَامِ فَمَنْ جَعَلَ الْمِرَاءَ دَيْدَنًا لَمْ يُصْبِحْ لَيْلُهُ وَ مَنْ هَالَهُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ نَكَصَ عَلَى عَقْبِيهِ وَ مَنْ تَرَدَّدَ فِي الرَّيْبِ وَ طِئْتُهُ سَنَابِكُ الشَّيَاطِينِ وَ مَنْ اسْتَسْلَمَ لِهَلَكَةِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ هَلَكَ فِيهِمَا

از حضرتش در رابطه با ایمان سؤال شد، پاسخ داد: ایمان بر چهار پایه استوار است: شکیبایی، باور، عدالت، جهاد.

شکیبایی چهار دسته است: اشتیاق، ترس، زهد، انتظار.

آن که مشتاق بهشت است دل از شهوات می کند. آن که در ترس از آتش است از محرمات دوری می کند. آن که بی رغبت به دنیاست مصائب را آسان می شمرد. و آن که در انتظار مرگ است به سوی خیرات می شتابد.

باور چهار دسته است: بینایی زیرکانه، دریافت حکیمانه، پندگیری از دیگران، و اقتدا به روش پاکان. آن که در زیرکی بینایی یافت حکمت برایش روشن می شود. و هر که حکمت برایش روشن شود پند می گیرد را دانست. و هر که پندگیری را دانست چنان است که گویی در میان گذشتگان بوده.

عدالت چهار دسته است: فهم درست، غواصی دانش، داوری روشن، استواری در بردباری. آن که درست فهمید اعماق دانش را دریافت. کسی که اعماق دانش را دریافت از آبشخور احکام شریعت سیراب می گردد.

و هر که بردباری ورزید در کارش کوتاهی نمی کند، و در میان مردم به ستودگی و نیکی زندگی نمود .
 جهاد چهار دسته است: امر به معروف، نهی از منکر، صداقت در مواضع حق، دشمنی با بدکاران .
 آن که به امر به معروف برخاست مردم مؤمن را توانا می کند .
 و هر که نهی از منکر کرد بینی منافقان را به خاک ذلت می رساند. و آن که صدق در مواضع حق را رعایت نمود به وظیفه‌اش عمل کرده است. و هر کس با بدکاران دشمنی کرد و برای خدا خشم گرفت خداوند به خاطر او خشم گیرد و او را در قیامت خشنود سازد .
 کفر بر چهار پایه استوار است: کنجکاوی ناصحیح، زد و خورد با مردم، انحراف از حق، و دشمنی .
 آن که کنجکاوی ناصواب کرد به حق باز نگشت. و آن که از پی جهالت به زد و خورد با مردم برخاست پیوسته از دیدن حق کور شد. و آن که از حق منحرف گشت خوبی را بدی و بدی را خوبی دیده و دچار مستی گمراهی شد .
 و آن که دشمنی نمود راهپایش دشوار، و کارش سخت، و راه نجاتش تنگ می گردد .
 شک بر چهار پایه است: جدال، ترس، دو دلی، و خود باختن .
 آن که جدال را شیوه خود کرد شب گمراهیش صبح هدایت ندارد .
 و هر که را ترساند آنچه پیش رو داشت عقب گرد می کند. و هر کس ملازم دو دلی گشت گامهای شیطان پیمالش می کند. و آن که به هلاکت دنیا و آخرت تن داد در هر دو جهان نابود می شود .

۳۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: فَاعِلُ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْهُ وَ فَاعِلُ الشَّرِّ شَرٌّ مِنْهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از نیکی بهتر نیکوکار، و از بدی بدتر بدکار است.

۳۳. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: كُنْ سَمِحًا وَ لَا تَكُنْ مُبَدِّرًا وَ كُنْ مُقَدِّرًا وَ لَا تَكُنْ مُقْتَرًا

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: بخشنده باش نه بیش از حد، اندازه نگاه دار نه در حد سختگیری.

۳۴. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: أَشْرَفُ الْعِنَى تَرَكَ الْمَنَى

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: برترین بی‌نیازی واگذارن آرزوهاست.

۳۵. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ أَسْرَعَ إِلَى النَّاسِ بِمَا يَكْرَهُونَ قَالُوا فِيهِ [مَا] بِمَا لَا يَعْلَمُونَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: کسی که به کارهایی که مردم را خوشایند نیست بشتابد، مردم آنچه را نمی‌دانند در حق او می‌گویند.

۳۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مَنْ أَطَالَ الْأَمَلَ أَسَاءَ الْعَمَلَ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: هرکس آرزوهایش را طولانی کند کارش شست می شود.

۳۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: وَ قَدْ لَقِيَهُ عِنْدَ مَسِيرِهِ إِلَى الشَّامِ دَهَاقِينُ الْأَنْبَارِ فَتَرَجَّلُوا لَهُ وَ اشْتَدُّوا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ:

مَا هَذَا الَّذِي صَنَعْتُمُوهُ فَقَالُوا خُلِقَ مِنَّا نُعْظَمُ بِهِ أَمْرَانَا فَقَالَ وَ اللَّهُ مَا يَنْتَفِعُ بِهِذَا أَمْرَاؤُكُمْ وَ إِنَّكُمْ لَتَشْقُونَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِي دُنْيَاكُمْ وَ تَشْقُونَ بِهِ فِي [أَخْرَاكُمْ] أَخْرَتِكُمْ وَ مَا أَخْسَرَ الْمَشَقَّةَ وَرَاءَهَا الْعِقَابُ وَ أُرْبِحَ الدَّعَةَ مَعَهَا الْأَمَانُ مِنَ النَّارِ

اميرمومنان علی علیه السلام در وقت رفتن به شام که کشاورزان شهر انبار با دیدن حضرت به نشانه احترام از اسبها پیاده شده و پیشاپیش آن بزرگوار دویدند، فرمود: این چه عملی بود از شما سر زد گفتند: برنامه‌ای است که با آن سران خود را بزرگ می‌شماریم. فرمود:

به خدا قسم زمامداران شما از این کار سود نمی‌برند، و شما با این عمل در دنیا به مشقت می‌افتید، و در آخرت دچار بدبختی می‌شوید.

و چه خسارتبار است مشقتی که به دنبال آن کیفر الهی است، و چه سودمند است آسایشی که به همراه آن ایمنی از آتش جهنم است.

۳۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام لِابْنِهِ الْحَسَنِ (ع): يَا بَنِيَّ احْفَظْ عَنِّي أَرْبَعًا وَ أَرْبَعًا لَا يَضُرُّكَ مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ إِنْ أَعْنَى الْغِنَى الْعَقْلُ وَ أَكْبَرَ الْفَقْرِ الْحُمُقُ وَ أَوْحَشَ الْوَحْشَةَ الْعُجْبُ وَ أَكْرَمَ الْحَسَبِ حُسْنُ الْخُلُقِ يَا بَنِيَّ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَقْعُدُ عَنكَ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْفَاجِرِ فَإِنَّهُ يَبِيعُكَ بِالتَّافِهِ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ كَالسَّرَابِ يُقْرَبُ عَلَيْكَ الْبَعِيدَ وَ يَبْعَدُ عَلَيْكَ الْقَرِيبَ

اميرمومنان علی علیه السلام به فرزندش حضرت امام حسن علیه السلام فرمود: پسر من دو چهار برنامه را از من حفظ کن که آنچه با آنها به جای آوری دچار زیان نمی‌کند: برترین بی‌نیازی خرد است، بزرگترین ناداری بی‌خردی است، بالاترین وحشت خود بینی، و گرمی‌ترین حسب حسن خلق است.

پسر من، از دوستی با احمق برحذر باش، که می‌خواهد تو را سود دهد ولی زیان می‌رساند. از رفاقت با بخیل بپرهیز، چه اینکه آنجا که به شدت به او نیازمندی از تو دریغ خواهد کرد.

و از دوستی با بدکار کناره بگیر، زیرا تو را به اندک چیزی می‌فروشد.

و از رفاقت با دروغگو حذر کن، چرا که مانند سراب است، دور را در نظرت نزدیک، و نزدیک را دور می‌کند.

۳۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا قُرْبَةَ بِالنَّوَافِلِ إِذَا أُضْرَتْ بِالْفَرَائِضِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: نمی توان با انجام مستحباتی که به واجبات ضرر می رساند به خداوند تقرب جست.

۴۰. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ وَ قَلْبُ الْأَحْمَقِ وَرَاءَ لِسَانِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زبان عاقل در پس قلب او، و دل نادان پشت زبان اوست .

۴۱. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: قَلْبُ الْأَحْمَقِ فِي فِيهِ وَ لِسَانُ الْعَاقِلِ فِي قَلْبِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید : دل احمق در دهان او، و زبان خردمند در قلب اوست.

۴۲. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ فِي عِلَّةِ اغْتَلَّهَا: جَعَلَ اللَّهُ مَا كَانَ [مِنْكَ] مِنْ شَكْوَاكَ حَطًّا لِسَيِّئَاتِكَ فَإِنَّ الْمَرَضَ لَا أُجْرَ فِيهِ وَ لَكِنَّهُ يَحْطُّ السَّيِّئَاتِ وَ يَحْتُهَا حَتَّ الْأَوْزَاقِ وَ إِنَّمَا الْأَجْرُ فِي الْقَوْلِ بِاللِّسَانِ وَ الْعَمَلِ بِالْأَيْدِي وَ الْأَقْدَامِ وَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يُدْخِلُ بِصِدْقِ النِّيَّةِ وَ السَّرِيرَةِ الصَّالِحَةِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ الْجَنَّةَ

امیرمومنان علی علیه السلام به یکی از یارانش که بیمار شده بود، فرمود : خداوند آنچه از بیماری به تو رسیده را سبب سقوط گناهانت قرار داد، زیرا در بیماری اجری نیست ولی گناهان را همچون ریختن برگها از درخت از صفحه پرونده می ریزد. پاداش در گفتار به زبان، و عمل به دست و پا است . خداوند سبحان محض صدق نیت و شایستگی باطن، هر کدام از بندگانش را بخواهد وارد بهشت می کند.

۴۳. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: فِي ذِكْرِ [خَبَّابٍ] خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ [رَحِمَهُ] يَرْحَمُ اللَّهُ خَبَّابَ بْنَ الْأَرْتِّ فَلَقَدْ أَسْلَمَ رَاغِبًا وَ هَاجَرَ طَائِعًا وَ [عَاشَ مُجَاهِدًا طُوبَى لِمَنْ ذَكَرَ الْمَعَادَ وَ عَمِلَ لِلْحِسَابِ وَ قَنِعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ] قَنِعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ وَ عَاشَ مُجَاهِدًا

امیرمومنان علی علیه السلام در باره خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ فرمود: خداوند خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ را رحمت کند، از روی رغبت اسلام آورد، و به خاطر اطاعت از حق هجرت نمود، و به آنچه او را کافی بود قناعت ورزید، و از خداوند خشنود بود، و جهاد گر در راه حق زیست.

۴۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: طُوبَى لِمَنْ ذَكَرَ الْمَعَادَ وَ عَمِلَ لِلْحِسَابِ وَ قَنِعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: خوشا به حال کسی که به یاد معاد بود، و برای حساب کار کرد، و به آنچه او را کفایت می نمود قناعت ورزید، و با خشنودی از خدا زیست.

۴۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَوْ ضَرَبْتُ خَيْشُومَ الْمُؤْمِنِ بِسَيْفِي هَذَا عَلَيَّ أَنْ يُبْغِضَنِي مَا أَبْغَضَنِي وَ لَوْ صَبَبْتُ الدُّنْيَا بِجَمَائِهَا عَلَيَّ الْمُنَافِقِ عَلَيَّ أَنْ يُحِبَّنِي مَا أَحَبَّنِي وَ ذَلِكَ أَنَّهُ قُضِيَ فَأَنْقَضَى عَلَيَّ لِسَانَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ (ص) أَنَّهُ قَالَ يَا عَلِيُّ لَا يُبْغِضُكَ مُؤْمِنٌ وَ لَا يُحِبُّكَ مُنَافِقٌ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: اگر با این شمشیر بر بن بینی مؤمن زخم که با من دشمنی ورزد دشمنی نخواهد کرد. و اگر تمام جهان را در کام منافق ریزم که مرا دوست بدارد دوست نخواهد داشت. زیرا قضا جاری شده و بر زبان پیامبر امی صلی الله علیه و آله گذشته که فرمود: یا علی، مؤمن تو را دشمنی نکند، و منافق تو را دوست ندارد.

۴۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: سَيِّئَةٌ تَسُوءُكَ خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ حَسَنَةٍ تُعْجِبُكَ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: کار زشتی که تو را برنجاند، نزد خداوند از عملی که تو را دچار خود بینی نماید بهتر است.

۴۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: قَدَّرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ وَ صِدْقُهُ عَلَى قَدْرِ مُرُوءَتِهِ وَ شَجَاعَتُهُ عَلَى قَدْرِ أَنْفَتِهِ وَ عِفَّتُهُ عَلَى قَدْرِ غَيْرَتِهِ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: اندازه مرد به اندازه همت او، و صداقتش به مقدار جوانمردی او، و دلیریش به اندازه عار داشتنش از کار زشت، و پاکدامنیش به میزان غیرت اوست.

۴۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ وَ الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْيِ وَ الرَّأْيُ بِتَخَصُّصِ الْأَسْرَارِ

اميرمومنان علی علیه السلام می فرماید: پیروزی به احتیاط، و احتیاط در به کار گیری رأی، و رأی به حفظ اسرار است.

۴۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: اخْذَرُوا صَوْلَةَ الْكَرِيمِ إِذَا جَاعَ وَ اللَّئِيمِ إِذَا شَبِعَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از حمله کریم چون گرسنه شود، و از حمله پست چون سیر شود بپرهیزید.

۵۰. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: قُلُوبُ الرَّجَالِ وَحَشِيَّةٌ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: دل‌های مردمان وحشی است، هر کس به آنها الفت جوید به او روی آورند.

۵۱. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: عَيْبُكَ مَسْتُورٌ مَا أَسْعَدَكَ جَدُّكَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: عیبت پوشیده است تا وقتی که دولت و نعمت تو را مساعدت کند.

۵۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: أَوْلَى النَّاسِ بِالْعَفْوِ أَقْدَرُهُمْ عَلَى الْعُقُوبَةِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: سزاوارترین مردم به گذشت، تواناترین آنان به مجازات است.

۵۳. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: السَّخَاءُ مَا كَانَ ابْتِدَاءً - [فَإِذَا] فَأَمَّا مَا كَانَ عَنِ مَسْأَلِهِ فَحَيَاءٌ وَ تَذَمُّمٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: سخاوت آن است که بی درخواست باشد، ولی اگر با درخواست بخشند به خاطر حیا و برای رهایی از بدگویی است.

۵۴. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: لَا غِنَى كَالْعَقْلِ وَ لَا فَقْرَ كَالْجَهْلِ وَ لَا مِيرَاثَ كَالْأَدَبِ وَ لَا ظَهِيرَ كَالْمَشَاوِرَةِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: هیچ ثروتی چون عقل، و هیچ فقری چون جهل، و هیچ میراثی چون ادب، و هیچ پشتیبانی همچون مشورت نیست.

۵۵. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَ صَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: صبر دو دسته است: صبر بر آنچه میل نداری، و صبر بر آنچه دوست داری.

۵۶. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الْغِنَى فِي الْغُرْبَةِ وَطَنٌ وَ الْفَقْرُ فِي الْوَطَنِ غُرْبَةٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ثروت در غربت وطن، و تهیدستی در وطن غربت است.

۵۷. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ

[قال الرضی [رحمه الله تعالى] و قد روى هذا الكلام عن النبی ص]

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: قناعت گنجی است که تمام نمی شود .

و این سخن از پیامبر صلی الله علیه و آله هم نقل شده.

۵۸. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الْمَالُ مَادَّةُ الشَّهَوَاتِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: مال ماده شهوات است.

۵۹. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ حَدَّرَكَ كَمَنْ بَشَّرَكَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن که تو را از بدی بیم دهد چون کسی است که به خوبی مزده دهد.

۶۰. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: اللِّسَانُ سَبْعٌ إِنْ خَلَّى عَنْهُ عَقْرَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زبان درنده‌ای است، که اگر آزادش گذارند بگزد.

۶۱. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الْمَرْأَةُ عَقْرَبٌ حُلُوَّةُ اللَّسْبِيَّةِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زن عقربی است که گزیدنش شیرین است.

۶۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: إِذَا حَيَّيْتَ بِتَحِيَّةٍ فَحَيَّ بِأَحْسَنَ مِنْهَا وَإِذَا أُسْدَيْتَ إِلَيْكَ يَدٌ فَكَافِئْهَا

بِمَا يُرْبِي عَلَيْهَا وَ الْفَضْلُ مَعَ ذَلِكَ لِلْبَادِي

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: چون تو را سلام کنند بهتر از آن را پاسخ ده، و هرگاه احسانت نمایند آن را به افزونتر پاداش ده، گر چه برتری برای کسی است که ابتدای به تحیت و احسان نموده.

۶۳. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الشَّفِيعُ جَنَاحُ الطَّالِبِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: شفاعت کننده پر و بال شفاعت خواه است.

۶۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: أَهْلُ الدُّنْيَا كَرَكَبٍ يُسَارُّ بِهِمْ وَ هُمْ نِيَامٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: اهل دنیا چون کاروانی هستند که آنان را می‌برند در حالی که در خوابند.

۶۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: فَقَدْ الْأَجِبَةُ غُرْبَةً

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از دست رفتن دوستان غربت است.

۶۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: فَوْتُ الْحَاجَةِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِهَا إِلَى غَيْرِ أَهْلِهَا

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: به حاجت نرسیدن آسانتر از درخواست آن از نا اهل است.

۶۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا تَسْتَحِ مِنْ إِعْطَاءِ الْقَلِيلِ فَإِنَّ الْجِرْمَانَ أَقَلُّ مِنْهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: از عطای اندک حیا مکن زیرا نومید کردن پست تر از عطای اندک است.

۶۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْعَفَافُ زِينَةُ الْفَقْرِ وَ الشُّكْرُ زِينَةُ الْغِنَى

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: پاکدامنی زینت تهیدستی، و شکر زینت توانگری است.

۶۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِذَا لَمْ يَكُنْ مَا تُرِيدُ فَلَا تُبَلِّ [كَيْفًا] مَا كُنْتَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: هرگاه آنچه خواهی نباشد، دیگر مهم نیست چگونه باشی.

۷۰. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا [يُرَى الْجَاهِلُ] تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرَطًا أَوْ مُفْرَطًا

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: نادان را جز به افراط و تفریط نمی بینی.

۷۱. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكَلَامُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: چون عقل کامل شود سخن کم گردد.

۷۲. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الدَّهْرُ يُخْلِقُ الْأَبْدَانَ وَ يُجَدِّدُ الْأَمَالَ وَ يُقَرِّبُ الْمَنِيَّةَ وَ يُبَاعِدُ الْأَمْنِيَّةَ
مَنْ ظَفِرَ بِهِ نَصِبَ وَ مَنْ فَاتَهُ تَعَبٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: روزگار بدن‌ها را کهنه، و امیدها را نو و مرگ را نزدیک، و آرزو را دور می‌کند. آن که به روزگار دست یافت ناراحتی می‌بیند، و هر که آن را از دست داد در سختی می‌افتد.

۷۳. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا - [فَعَلَيْهِ أَنْ يَبْدَأَ] فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ
قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَ لِيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ
مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: آن که خود را در مرتبه پیشوایی مردم قرار می‌دهد باید پیش از مؤدب نمودن مردم به مؤدب نمودن خود اقدام کند، و پیش از آنکه دیگران را به گفتار ادب نماید، باید به کردارش مؤدب به آداب کند، و آن که خود را بیاموزد و ادب نماید به تعظیم سزاوارتر است از کسی که فقط دیگران را بیاموزد و تأدیب کند.

۷۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: نَفْسُ الْمَرْءِ خُطَاةٌ إِلَى أَجَلِهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: نفس کشیدن انسان گام برداشتن او به سوی مرگ است.

۷۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: كُلُّ مَعْدُودٍ مُنْقَضٍ وَ كُلُّ مُتَوَقِّعٍ آتٍ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: هر شمرده شده‌ای تمام شدنی، و هر انتظار کشیده‌ای رسیدنی است.

۷۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِنَّ الْأُمُورَ إِذَا اشْتَبَهَتْ اِغْتَبِرَ آخِرُهَا بِأَوَّلِهَا

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: زمانی که امور مشتبه شود، پایان آنها به اولشان سنجیده شود.

۷۷. وَ مِنْ خَبَرِ ضِرَارِ بْنِ [ضَمْرَةَ الضَّابِي] حَمْرَةَ الضَّبَائِي عِنْدَ دُخُولِهِ عَلَى مُعَاوِيَةَ وَ مَسْأَلَتِهِ لَهُ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) وَ قَالَ فَأَشْهَدُ لَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي بَعْضِ مَوَاقِفِهِ وَ قَدْ أَرَخَى اللَّيْلُ سُدُوكَهُ وَ هُوَ قَائِمٌ فِي مِحْرَابِهِ قَابِضٌ عَلَى لِحْيَتِهِ يَتَمَلَّمُ تَمَلَّمُ السَّلِيمِ وَ يَبْكِي بُكَاءَ الْحَزِينِ وَ [هُوَ] يَقُولُ- يَا دُنْيَا يَا دُنْيَا إِلَيْكَ عَنِّي أَبِي تَعَرَّضْتُ أُمِّ إِلَيَّ [تَشَوَّفْتُ] تَشَوَّفْتُ لَأَحَانَ حِينُكَ هَيْهَاتَ غُرَى غَيْرِي لَأَحَاجَةً لِي فِيكَ قَدْ طَلَّقْتُكَ ثَلَاثًا لَأَرْجِعَهُ فِيهَا فَعَيْشُكَ قَصِيرٌ وَ خَطْرُكَ يَسِيرٌ وَ أَمْلُكَ حَقِيرٌ آهٍ مِنْ قَلَّةِ الزَّادِ وَ طُولِ الطَّرِيقِ وَ بَعْدِ السَّفَرِ وَ عَظِيمِ الْمَوْرِدِ

از خبر ضرار پسر ضمیره ضبابی است وقتی بر معاویه وارد شد و معاویه در رابطه با امیر المؤمنین علیه السلام از او پرسید، ضرار گفت: شهادت می‌دهم که او را در بعضی از مواضع دیدم به وقتی که شب پرده‌های خود را فرو افکنده بود، و او در محرابش به عبادت ایستاده، و محاسنش را به دست گرفته و چون شخص مار گزیده به خود می‌پیچید، و مانند انسان غمگین گریه می‌کرد و می‌گفت: ای دنیا، ای دنیا، از من دوری گزین، خود را به من عرضه می‌کنی یا آرزومندم شده‌ای زمان وصلت نزدیک مباد، هرگز، ای دنیا غیر مرا فریب ده، که مرا به تو نیازی نیست، تو را سه طلاقه کرده‌ام که آن را باز گشتی نیست. زندگی کوتاه، بزرگیت اندک، و مرادت کوچک است. آه از کمی زاد، و درازی راه، و دوری سفر، و عظمت قیامت.

۷۸. وَ مِنْ [كَلَامِهِ] كَلَامٍ لَهُ (ع) لِلْسَّائِلِ الشَّامِيِّ لَمَّا سَأَلَهُ أَوْ كَانَ مَسِيرًا إِلَى الشَّامِ بِقَضَاءٍ مِنَ اللَّهِ وَ أَقْدَرِهِ [قَدَرِهِ] قَدَرٍ بَعْدَ كَلَامٍ طَوِيلٍ هَذَا مُخْتَارُهُ: وَيَحْكُ لَعَلَّكَ ظَنَنْتَ قَضَاءَ لَازِمًا وَ قَدْرًا حَاتِمًا لَوْ كَانَ ذَلِكَ كَذَلِكَ لَبَطَلَ الثَّوَابُ وَ الْعِقَابُ وَ سَقَطَ الْوَعْدُ وَ الْوَعِيدُ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَمَرَ عِبَادَهُ تَخْيِيرًا وَ نَهَاهُمْ تَحْذِيرًا وَ كَلَّفَ يَسِيرًا وَ لَمْ يُكَلِّفْ عَسِيرًا وَ أُعْطِيَ عَلَى الْقَلِيلِ كَثِيرًا وَ لَمْ يُعْصَ مَغْلُوبًا وَ لَمْ يُطْعَ مُكْرَهًا وَ لَمْ يُرْسِلِ الْأَنْبِيَاءَ لَعِبًا وَ لَمْ يُنْزِلِ الْكُتُبَ لِلْعِبَادِ عَبَثًا وَ لَأَخْلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ مَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا- ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ

امیرمومنان علی علیه السلام در پاسخ مردی از اهل شام زمانی که پرسید: آیا رفتن ما به سوی شام به قضاء و قدر الهی بود پس از گفتاری طولانی که این برگزیده‌ای از آن است فرمود: وای بر تو شاید قضاء لازم و قدر حتم را گمان برده‌ای اگر این گونه بود هر آینه پاداش و عقاب باطل، و بشارت و تهدید ساقط می‌شد.

خداوند سبحان بندگان را بر اساس اختیار آنان امر فرموده، و محض ترساندن نهی نموده، آسان را به آنان تکلیف کرده، و سخت را تکلیف نکرده، به اندک عمل عطای بسیار عنایت کرده، از این باب که مغلوب خلق است نافرمانی نشده، و خلق فرمانش را برده‌اند

نه از جهت اینکه مجبورشان کرده، ارسال انبیاء بازیچه نیست، و کتب آسمانی را برای بندگان به بیهودگی نفرستاده، و آسمانها و زمین و آنچه بین آنهاست را بر وجه باطل نیافریده، "این گمان مردمی است که کافر شدند، پس وای بر کافران از عذاب دوزخ"

۷۹. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: خَذِ الْحِكْمَةَ اَنْى كَانَتْ فَاِنَّ الْحِكْمَةَ تَكُونُ فِى صَدْرِ الْمُنَافِقِ فَتَلْجُجُ فِى صَدْرِهِ حَتَّى تَخْرُجَ فَتَسْكُنَ اِلَى صَوَاحِبِهَا فِى صَدْرِ الْمُؤْمِنِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: حکمت را هر جا هست فراگیرید، که حکمت در سینه منافق هم هست، در آنجا قرار نمی گیرد تا بیرون آید و در سینه مؤمن با دیگر یارانش آرام گیرد.

۸۰. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَخُذِ الْحِكْمَةَ وَ لَوْ مِنْ اَهْلِ النِّفَاقِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: حکمت گمشده مؤمن است، پس حکمت را فراگیر گر چه از اهل نفاق باشد.

۸۱. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: قِيَمَةُ كُلِّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: قیمت هر مرد کاری است که آن را نیکو انجام می دهد.

۸۲. قَالَ امیرالمومنین علیه السلام: اَوْصِيكُمْ بِخَمْسٍ لَوْ ضَرَبْتُمْ اِلَيْهَا اَبَاطَ الْاِیْلِ لَكَانَتْ لِدَلِكِ اَهْلًا لَا يَرْجُونَ اَحَدًا مِنْكُمْ اِلَّا رَبَّهُ وَ لَا يَخَافَنَّ اِلَّا ذَنْبَهُ وَ لَا يَسْتَحِينَنَّ اَحَدًا مِنْكُمْ اِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ اَنْ يَقُولَ لَا اَعْلَمُ وَ لَا يَسْتَحِينَنَّ اَحَدًا اِذَا لَمْ يَعْلَمِ الشَّيْءَ اَنْ يَتَعَلَّمَهُ وَ عَلَيكُمْ بِالصَّبْرِ فَاِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْاِيْمَانِ كَالرَّاسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرَ فِى جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَ لَا [خَيْرًا] فِى اِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: شما را به پنج برنامه وصیت می کنم که اگر برای یافتنش مشقت سفری سخت را عهده دار شوید هر آینه سزاوار است:

هیچیک از شما جز به پروردگارش امید نبندد، و جز از گناهش وحشت نکند، و از بیان «نمی دانم» به وقت پرسش شدن از چیزی که نمی داند حیا نکند، و از آموختن علمی که دارا نیست شرم ننماید.

و بر شما باد به شکیبایی، چه اینکه شکیبایی نسبت به ایمان به منزله سر نسبت به بدن است، در بدنی که سر نیست، و در ایمانی که شکیبایی نباشد خیری نیست.

۸۳. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لِرَجُلٍ أَفْرَطَ فِي الثَّنَاءِ عَلَيْهِ وَ كَانَ لَهُ مُتَّهَمًا أَنَا دُونَ مَا تَقُولُ وَ فَوْقَ مَا فِي نَفْسِكَ

و اميرمومنان علی علیه السلام به مردی که در ستایش حضرت افراط کرد ولی نظر خوبی در باره آن حضرت نداشت فرمود: من از آنچه می‌گویی پایین‌تر، و از آنچه در اعتقاد داری برترم.

۸۴. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: بَقِيَّةُ السَّيْفِ [أَنْمَى] أَبْقَى عَدَدًا وَ أَكْثَرَ وَ لَدَا

اميرمومنان علی علیه السلام می‌فرماید: به جا ماندگان از جنگ عددشان پایدارتر، و توالد و تناسلشان بیشتر است.

۸۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مَنْ تَرَكَ قَوْلَ لَا أُدْرِي أُصِيبَتْ مَقَاتِلُهُ

اميرمومنان علی علیه السلام می‌فرماید: کسی که کلمه «تمی‌دانم» را از دست بگذارد تیر هلاکت بر مواضع حساس کشتنی‌اش نشیند.

۸۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: رَأَى الشَّيْخَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جَلْدِ الْعُلَامِ وَ [يُرْوَى] رُوِيَ مِنْ مَشْهَدِ الْعُلَامِ

اميرمومنان علی علیه السلام می‌فرماید: تدبیر پیر مرد را از رشادت جوان دوست‌تر دارم.
[در روایتی دیگر:] از جنگیدن جوان دوست‌تر دارم.

۸۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: عَجِبْتُ لِمَنْ يَفْنَطُ وَ مَعَهُ الْإِسْتِغْفَارُ

اميرمومنان علی علیه السلام می‌فرماید: از کسی که مأیوس است در شگفتی در حالی که استغفار با اوست.

۸۸. : وَ حَكَى عَنْهُ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ (ع) أَنَّهُ [كَانَ (ع)] قَالَ: كَانَ فِي الْأَرْضِ أَمَانٍ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَ قَدْ رَفَعَ أَحَدُهُمَا فِدْوَنَكُمْ الْأَخْرَ فْتَمَسَّكُوا بِهِ أَمَا الْأَمَانُ الَّذِي رَفَعَ فَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ أَمَا الْأَمَانُ الْبَاقِي فَالْإِسْتِغْفَارُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِمْ وَ مَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

ابو جعفر محمد بن علی باقر علیهما السلام از امیرمومنان علی علیه السلام روایت کرده که فرمود:

دو چیز در روی زمین انسان را از عذاب خداوند در امان نگه می دارد. یکی از آنها برداشته شد، پس دیگری که باقی مانده است را بگیرید و به آن چنگ بزنید. اما امانی که برداشته شد رسول خداست صلی الله علیه و آله. و اما امانی که باقی است استغفار است، خداوند بزرگ فرمود: "خداوند آنان را عذاب نمی کند در حالی که تو در میان آنانی، و عذابشان نمی نماید در حالی که به استغفار مشغولند."

۸۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: مَنْ أَصْلَحَ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ أَصْلَحَ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ النَّاسِ وَ مَنْ أَصْلَحَ أَمْرَ آخِرَتِهِ أَصْلَحَ اللَّهُ لَهُ أَمْرَ دُنْيَاہِ وَ مَنْ كَانَ لَهُ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظٌ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: هر کس آنچه را میان او و خداست اصلاح نماید، خداوند آنچه را بین او و مردم است اصلاح کند.

و هر کس کار آخرتش را اصلاح کند، خداوند کار دنیایش را اصلاح می کند. و آن را که از خود بر خود واعظ است از خدا بر او نگهبان است.

۹۰. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: الْفَقِيهَ كُلُّ الْفَقِيهِ مَنْ لَمْ يَقْنَطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ يُؤْيِسْهُمْ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَ لَمْ يُؤْمِنْهُمْ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: فهمیده کامل کسی است که مردم را از رحمت خدا نا امید نکند، و از لطف الهی مأیوس نسازد، و از مجازات حق ایمن ننماید.

۹۱. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ كَمَا تَمَلُّ الْأُبْدَانُ فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ [الْحِكْمَةِ] الْحِكْمِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: دلها همچون بدنها خسته می شود، برای رفع ملالت دلها لطائف حکمت را بجوید.

۹۲. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: أَوْضَعُ الْعِلْمِ مَا وَقَفَ عَلَى اللِّسَانِ وَ أَرْفَعُهُ مَا ظَهَرَ فِي الْجَوَارِحِ وَ الْأَرْكَانِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: پست ترین دانش آن است که سر زبان مانده، و برترین دانش آن است که اثرش در اندام و ارکان ظاهر گردد.

۹۳. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفِتْنَةِ لِأَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ إِلَّا وَ هُوَ مُشْتَمِلٌ عَلَى فِتْنَةٍ وَ لَكِنْ مَنْ اسْتَعَاذَ فَلَيْسَتْ عِدُّ مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَقُولُ - وَ اغْلَمُوا

أَتْمَا أَمْوَالِكُمْ وَ أَوْلَادِكُمْ فِتْنَةً وَ مَعْنَى ذَلِكَ أَنَّهُ [سُبْحَانَهُ يَخْتَبِرُ عِبَادَهُ] يَخْتَبِرُهُمْ بِالْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ لِيَتَبَيَّنَ السَّخِطَ لِرِزْقِهِ وَ الرَّاضِيَ بِقِسْمِهِ وَ إِنْ كَانَ سُبْحَانَهُ أَعْلَمَ بِهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ لَكِنْ لِنَظَرِ الْأَفْعَالِ الَّتِي بِهَا يُسْتَحَقُّ الثَّوَابُ وَ الْعِقَابُ لِأَنَّ بَعْضَهُمْ يُحِبُّ الذُّكُورَ وَ يَكْرَهُ الْإِنَاثَ وَ بَعْضُهُمْ يُحِبُّ تَثْمِيرَ الْمَالِ وَ يَكْرَهُ انْتِلَامَ الْحَالِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: کسی از شما نگوید: «الهی، از امتحان به تو پناه می برم» چه اینکه کسی نیست مگر اینکه مشمول امتحان است.

اما اگر کسی خواست از خدا پناه جوید باید از فتنه‌های گمراه کننده پناه جوید، خداوند سبحان می فرماید: «بدانید که اموال و فرزندانان مایه امتحانند.

معنی آیه این است که خداوند آنان را به اموال و فرزندان آزمایش می کند تا ناخشنود از رزق او و راضی به نصیب او را معلوم سازد، اگر چه خداوند سبحان از خود آنها به آنها آگاهتر است، ولی آزمایش برای این است که کارهایی که سزاوار ثواب و اعمالی که موجب کیفر است آشکار گردد، زیرا بعضی از مردم عاشق فرزند پسر و متنفر از دخترند، و برخی عاشق افزایش مال و ناراحت از نقصان ثروتند. این از تفسیرهای اعجاب آور است که از حضرت شنیده شده.

۹۴. وَ سئِلَ عَنِ الْخَيْرِ مَا هُوَ فَقَالَ: لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكْثَرَ مَالُكَ وَ وَادُّكَ وَ لَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكْثَرَ عِلْمُكَ وَ أَنْ يَعْظُمَ حِلْمُكَ وَ أَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِبَادَةِ رَبِّكَ فَإِنْ أَحْسَنْتَ حَمِدَتَ اللَّهُ وَ إِنْ أَسَأْتَ اسْتَغْفَرْتَ اللَّهُ وَ لَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِرَجُلَيْنِ رَجُلٍ أَذْنَبَ ذُنُوبًا فَهُوَ يَتَدَارَكُهَا بِالتَّوْبَةِ وَ رَجُلٍ يُسَارِعُ فِي الْخَيْرَاتِ - [أَوْ لَا يَقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَى وَ كَيْفَ يَقِلُّ مَا يُتَقَبَّلُ]

در باره خیر از حضرت سؤال شد فرمود: خیر افزون شدن مال و فرزند نیست، خیر آن است که دانشت زیاد، و بردباریت بزرگ گردد، و به بندگی پروردگارت به مردم مباحات نمایی، پس اگر خوبی کردی خدا را شکر کنی، و اگر بدی نمودی به طلب مغفرت برخیزی. خیری در دنیا نیست مگر برای دو نفر: مردی که مرتکب گناهی شده و با توبه جبران نماید، و مردی که به جانب کارهای خیر می شتابد.

۹۵. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا يَقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَى وَ كَيْفَ يَقِلُّ مَا يُتَقَبَّلُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: کم نیست عملی که با تقوا همراه است، و عملی که پذیرفته حق است چگونه اندک باشد.

۹۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَنْبِيَاءِ أَعْلَمُهُمْ بِمَا جَاءُوا بِهِ ثُمَّ تَلَا [ع] إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَ هَذَا النَّبِيُّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الْآيَةَ ثُمَّ قَالَ [ع] إِنَّ وِلْيَ مُحَمَّدٍ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ إِنَّ بَعْدَتْ لُحْمَتُهُ وَ إِنَّ عَدُوَّ مُحَمَّدٍ مَنْ عَصَى اللَّهَ وَ إِنَّ قَرَبْتُ قَرَابَتَهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: نزدیک‌ترین مردم به انبیا آگاه‌ترین آنان است به آنچه آنها از جانب حق آورده‌اند. سپس این آیه را تلاوت فرمود: «نزدیک‌ترین مردم به ابراهیم آنهاست که از او پیروی کردند و این پیامبر اسلام و گرویدگان به اویند.» سپس فرمود:

دوست محمد (ص) کسی است که خدا را اطاعت کند هر چند پیوندش با محمد دور باشد، و دشمن محمد (ص) کسی است که خدا را نافرمانی نماید هر چند قرابتش به آن حضرت نزدیک باشد.

۹۷. وَ سَمِعَ (ع) رَجُلًا مِنَ الْحَرُورِيِّهٖ يَتَهَجَّدُ وَ يَقْرَأُ فَقَالَ: نَوْمٌ عَلَيَّ يَقِينٌ خَيْرٌ مِنْ صَلَاةٍ [عَلَى] فِي شَكِّ

امیرمومنان علی علیه السلام شنید که مردی از حروریّه (خارج) به نماز شب و خواندن قرآن مشغول است، فرمود: خواب بر یقین بهتر از نماز در شک است.

۹۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: اعْقِلُوا الْخَبَرَ إِذَا سَمِعْتُمُوهُ عَقْلَ رِعَايَةٍ لَا عَقْلَ رِوَايَةٍ فَإِنَّ رِوَاةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَ رِعَاةَهُ قَلِيلٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: خبری را که شنیدید نگهداری کنید نگهداری با عمل نه نگهداری با نقل کردن، که راویان دانش بسیار، و رعایت کنندگان آن اندک‌اند.

۹۹. وَ [قَالَ] (ع) وَ قَدْ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ- إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ- فَقَالَ: إِنَّ قَوْلَنَا إِنَّا لِلَّهِ إِقْرَارٌ عَلَيَّ أَنْفُسِنَا بِالْمُلْكِ وَ قَوْلَنَا وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ إِقْرَارٌ عَلَيَّ أَنْفُسِنَا بِالْهَلْكِ

امیرمومنان علی علیه السلام شنید مردی می‌گوید: «انا لله و انا اليه راجعون» فرمود: گفتار ما «انا لله» اقرار ماست به پادشاهی حق، و سخن ما «و انا اليه راجعون» اعتراف ماست به هلاک شدنمان.

۱۰۰. وَ مَدَحَهُ قَوْمٌ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَعْلَمُ بِي مِنْ نَفْسِي وَ أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنْهُمْ اللَّهُمَّ [اجْعَلْنِي] اجْعَلْنَا خَيْرًا مِمَّا يَظُنُّونَ وَ اغْفِرْ [إِلَى] لَنَا مَا لَا يَعْلَمُونَ

امیرمومنان علی علیه السلام به گروهی که در مقابلش او را ستودند، فرمود: پروردگارا، از من به من آگاه‌تری، و من به خودم از آنها داناترم.

خدایا، ما را بهتر از آنچه به ما گمان دارند قرار ده، و از ما آنچه را که خبر ندارند بیامرز.

۱۰۱. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا يَسْتَقِيمُ قَضَاءُ الْحَوَائِجِ إِلَّا بِثَلَاثٍ بِاسْتِصْغَارِهَا لِتَعْظُمَ وَ بِاسْتِكْتَامِهَا لِتُظْهَرَ وَ بِتَعْجِيلِهَا لِتَهْنَأَ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: روا کردن حاجات جز به سه چیز محقق نشود: به کوچک شمردن آن تا نزد حق بزرگ شود، به پنهان داشتن آن تا ظاهر گردد، و به شتاب در انجامش تا برای حاجتمند گوارا شود.

۱۰۲. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُقَرَّبُ فِيهِ إِلَّا الْمَاحِلُ وَ لَا يُظَرَّفُ فِيهِ إِلَّا الْفَاجِرُ وَ لَا يُضَعَّفُ فِيهِ إِلَّا الْمُنْصِفُ يَعْدُونَ الصَّدَقَةَ فِيهِ غُرْمًا وَ صَلَةَ الرَّحِمِ مَنًّا وَ الْعِبَادَةَ اسْتِطَالَةً عَلَى النَّاسِ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَكُونُ السُّلْطَانُ بِمَشُورَةٍ [الْإِمَاءِ] النِّسَاءِ وَ إِمَارَةَ الصَّبِيَّانِ وَ تَدْبِيرِ الْخِصْيَانِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: روزگاری بر مردم بیاید که در آن جز سخن چین مقرب نشود، و غیر بدکار خوش طبع و مقبول نیفتد، و جز منصف را ناتوان نشمارند.

کمک به محتاجان را خسارت دانند، صلہ رحم را منت گذارند، و بندگی را سبب برتری جویی بر مردم قرار دهند. در آن زمان حکومت به مشورت کنیزان، و فرمانروایی بچه‌ها و تدبیر خواجه سراهاست.

۱۰۳. وَ قَدْ رَأَى عَلَيْهِ إِزَارٌ خَلَقَ مَرْقُوعٌ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ: يَخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُ وَ تَذِلُّ بِهِ النَّفْسُ وَ يَقْتَدِي بِهِ الْمُؤْمِنُونَ إِنَّ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةَ عَدْوَانِ مُتَفَاوِتَانِ وَ سَبِيلَانِ مُخْتَلِفَانِ فَمَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا وَ تَوَلَّاهَا أْبْعَضَ الْآخِرَةَ وَ غَادَاهَا وَ هُمَا بِمَنْزِلَةِ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ مَا شِ بَيْنَهُمَا كَلَّمَا قَرُبَ مِنْ وَاحِدٍ بَعُدَ مِنَ الْآخِرِ وَ هُمَا بَعْدُ ضَرَّتَانِ

در حالی که امیرمومنان علی علیه السلام جامه کهنه و وصله داری بر تن داشت از ایشان سبب آن را پرسیدند، امیرمومنان علی علیه السلام فرمود: به خاطر آن دل خاشع می‌شود، و نفس خوار می‌گردد، و اهل ایمان به آن اقتدا می‌کنند

دنیا و آخرت دو دشمن متفاوتند، و دو راه مختلف، پس کسی که دنیا را دوست داشت و مهرش را به دل جای داد آخرت را دشمن داشت و با آن دشمنی نمود.
دنیا و آخرت به منزله مشرق و مغربند، و رونده بین آن دو هر مقدار به یکی نزدیک شود از دیگری دور می‌شود، این دو در ناسازگاری با هم به مانند دو هوو می‌باشند.

۱۰۴. **و عَنْ نَوْفِ الْبَكَّائِي [وَقِيلَ الْبَكَّائِي بِاللَّامِ وَ هُوَ الْأَصْح] الْبَكَّائِي قَالَ: رَأَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) ذَاتَ لَيْلَةٍ وَ قَدْ خَرَجَ مِنْ فِرَاشِهِ فَنَظَرَ [إِلَى] فِي النَّجُومِ فَقَالَ لِي: يَا نَوْفُ أَرَأَيْتَ أَنْتَ أَمْ رَامِقٌ - [قُلْتُ] فَقُلْتُ بَلْ رَامِقٌ [يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ] قَالَ يَا نَوْفُ طُوبَى لِلزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا الرَّاعِبِينَ فِي الْآخِرَةِ أُولَئِكَ قَوْمٌ اتَّخَذُوا الْأَرْضَ بَسَاطًا وَ تَرَابَهَا فِرَاشًا وَ مَاءَهَا طِيبًا وَ الْقُرْآنَ شِعَارًا وَ الدُّعَاءَ دِثَارًا ثُمَّ قَرَضُوا الدُّنْيَا قَرْضًا عَلَى مِنْهَاجِ الْمَسِيحِ يَا نَوْفُ إِنَّ دَاوُدَ (ع) قَامَ فِي مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَةِ مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ إِنَّهَا لَسَاعَةٌ لَا يَدْعُو فِيهَا عَبْدٌ إِلَّا اسْتَجِيبَ لَهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَشْرًا أَوْ عَرِيفًا أَوْ شَرْطِيًّا أَوْ صَاحِبَ عَرُطَبَةٍ وَ هِيَ الطَّنْبُورُ أَوْ صَاحِبَ [كُوبَةٍ] كُوبَةٍ**

وَ هِيَ الطَّنْبُلُ وَ قَدْ قِيلَ أَيْضًا إِنَّ الْعَرُطَبَةَ الطَّنْبُلُ وَ [الْكُوبَةُ] الْكُوبَةُ الطَّنْبُورُ

خبر از نوف بکالی است که گفت: شبی امیر المؤمنین علیه السلام را دیدم از بسترش بیرون شد، به ستارگان دیده دوخت، سپس به من گفت: ای نوف خوابی یا بیدار گفتم: بیدارم یا امیر المؤمنین، فرمود: ای نوف، خوشا به حال زاهدان در دنیا، و دلدادگان به آخرت .

آنان مردمی هستند که زمین را فرش، و خاکش را بستر، و آبش را شربت خوشگوار قرار دادند، قرآن را لباس دل، و دعا را جامه رو نموده، و دنیا را بر طریقه مسیح از خود بریدند چه بریدنی ای نوف، داود علیه السلام در مانند این ساعت از شب برخاست و گفت: این ساعتی است که عبد در این ساعت دعا نمی‌کند مگر اینکه مستجاب شود، مگر دعای باج گیر، یا گزارشگر وضع مردم به حاکم ستمگر، یا داروغه ظالم، یا نوازنده عرطبه یعنی طنبور، و کوبه یعنی طبل. و گفته شده: عرطبه طبل، و کوبه طنبور است.

۱۰۵. **قَالَ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ [تَعَالَى] افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا وَ حَدًّا لَكُمْ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا وَ نَهَاكُمْ عَنْ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا وَ سَكَتَ لَكُمْ عَنْ أَشْيَاءَ وَ لَمْ يَدْعَهَا نِسْيَانًا فَلَا تَتَكَلَّفُوهَا**

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: خداوند واجباتی را بر عهده شما قرار داده است، آن را ضایع نکنید، و حدودی را مقرر فرموده از آن تجاوز ننمایید، و از اموری نهی نموده حرمت آن را از بین نبرید، و مسایلی را بر شما تکلیف نکرده و آنها را از روی فراموشی وانگذاشته پس خود را نسبت به آنها در زحمت نیندازید.

۱۰۶. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا يَتْرُكُ النَّاسُ شَيْئاً مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ لِاسْتِصْلَاحِ دُنْيَاهُمْ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُوَ أَضْرُّ مِنْهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: مردم چیزی از برنامه دینشان را برای بهبود دنیایشان ترک نمی کنند، مگر آنکه خداوند زیانبارتر از آن را در کف دستشان می نهد.

۱۰۷. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: رَبُّ عَالِمٍ قَدْ قَتَلَهُ جَهْلُهُ وَ عِلْمُهُ مَعَهُ [لَمْ يَنْفَعَهُ] لَا يَنْفَعُهُ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: بسا دانشمندی که نادانیش او را به کشتن دهد، در حالی که دانشش با اوست ولی سودی به او ندهد.

۱۰۸. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَقَدْ عَلِقَ بِنِيَّاطِ هَذَا الْإِنْسَانِ بَضْعَةٌ هِيَ أَعْجَبُ مَا فِيهِ وَ [هُوَ] ذَلِكَ الْقَلْبُ وَ ذَلِكَ أَنَّ لَهُ مَوَادَّ مِنَ الْحِكْمَةِ وَ أَضْدَاداً مِنْ خِلَافِهَا فَإِنْ سَنَحَ لَهُ الرَّجَاءُ أَذَلَّهُ الطَّمَعُ وَ إِنْ هَاجَ بِهِ الطَّمَعُ أَهْلَكَهُ الْجِرْصُ وَ إِنْ مَلَكَهُ الْيَأْسُ قَتَلَهُ الْأَسْفُ وَ إِنْ عَرَضَ لَهُ الْغَضَبُ اشْتَدَّ بِهِ الْغَيْظُ وَ إِنْ أَسْعَدَهُ [الرِّضَا] الرِّضَى نَسِيَ التَّحَفُّظَ وَ إِنْ غَالَهُ الْخَوْفُ شَغَلَهُ الْحَذَرُ وَ إِنْ اتَّسَعَ لَهُ الْأَمْرُ اسْتَلَبَتْهُ الْغِرَّةُ وَ إِنْ صَابَتْهُ مُصِيبَةٌ فَضَحَّهَ الْجَزَعُ وَ إِنْ أَفَادَ مَالاً أَطْعَاهُ الْغِنَى [إِنْ أَفَادَ مَالاً أَطْعَاهُ الْغِنَى وَ إِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ فَضَحَّهَ الْجَزَعُ وَ إِنْ عَضَّتْهُ الْفَاقَةُ شَغَلَهُ الْبَلَاءُ وَ إِنْ جَهَدَهُ الْجُوعُ [قَعَدَتْ بِهِ الضَّعْفُ] قَعَدَ بِهِ الضَّعْفُ وَ إِنْ أَفْرَطَ بِهِ الشَّبَعُ كَطَّتْهُ الْبِطْنَةُ فَكُلُّ تَقْصِيرٍ بِهِ مُضِرٌّ وَ كُلُّ إِفْرَاطٍ لَهُ مُفْسِدٌ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: رگ این انسان را قطعه گوشتی آویخته شده و عجیب تر چیزی است که در آن وجود دارد و آن قلب است، برای قلب ماده‌هایی از حکمت و چیزهایی که ضد حکمت است در آن قرار دارد.

اگر امیدی برای دل پدید آید طمع خوارش کند، و چون طمع در آن به هیجان آید حرص آن را به هلاکت افکند، و اگر نومییدی بر آن چیره شود حسرت او را از پای در آورد، و اگر کینه عارض او گردد خشمش فزونی گیرد، و اگر رضا و خشنودی او را مساعدت نماید مهار خویشتنداری را از دست دهد.

و اگر ترس ناگهانی به او دست دهد احتیاط و حذر مشغولش کند، و اگر ایمنی برایش بیشتر گردد غفلت او را رباید، و اگر مالی به او رسد ثروت او را به سرکشی اندازد، و اگر مصیبتی به او برسد جزع و فزع رسوایش سازد، و اگر دچار تهیدستی شود بلا او را مشغول به خود کند، و اگر گرسنگی بر او سخت گیرد ناتوانی وی را از پا در آورد، و اگر سیری او از اندازه بگذرد شکم پری گرفتار زحمت و اضطرابش نماید. پس هر کمبودی برای او زیانبار، و هر افراطی فاسد کننده اوست.

۱۰۹. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: نَحْنُ النُّمْرُقَةُ الْوُسْطَى [الَّتِي يَلْحَقُ بِهَا التَّالِي] بِهَا يَلْحَقُ التَّالِي وَ
إِلَيْهَا يَرْجِعُ الْعَالِي

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: ما تکیه‌گاه راه میانه‌ایم، عقب مانده به آن برسد، و پیشی گرفته به
آن باز گردد.

۱۱۰. قَالَ اميرالمومنين عليه السلام: لَا يُقِيمُ أَمْرَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَّا مَنْ لَا يُصَانِعُ وَ لَا يُضَارِعُ وَ لَا يَتَّبِعُ
الْمَطَامِعِ

امیرمومنان علی علیه السلام می فرماید: فرمان حق را بر پا نمی‌دارد مگر کسی که سازش ندارد، و در برابر
دیگران زبونی نمی‌کند، و دنبال طمعها نمی‌رود.
وَالسَّلَامُ عَلَي مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى